Archetype

Η αναζωογόνηση του δημόσιου βίου μέσω συλλογικών πρακτικών τέχνης

Ουρανία Αγοράνου - 10/06/2022

Ερευνητική εργασία

Φοιτήτρια: **Ουρανία Αγοράνου**
Επιβλέπων: Κώστας Ντάφλος
Πανεπιστήμιο: Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο_Σχολή Αρχιτεκτόνων Μηχανικών
Ημερομηνία παρουσίασης: Φεβρουάριος 2021

Αρχική Εικόνα: Carnival of the Oppressed Feelings, Gluklya and TAAK, 2017, photo: Vika Uskhanova

Τι κοινό έχουν το ταυτόχρονο κούρδισμα μουσικών οργάνων σε μια γειτονιά, η συνάντηση ατόμων που ενδιαφέρονται να πραγματοποιήσουν αλλαγές στην πόλη τους και η συνεργατική επιδιόρθωση ενός

εγκαταλελειμμένου καϊκιού;

Η παρούσα ερευνητική εργασία έχει σκοπό να ανιχνεύσει τους παράγοντες που αποδυναμώνουν την αίσθηση της κοινότητας σε μια κοινωνία, και να προβάλει τις συλλογικές πρακτικές που κινούνται στο φάσμα της τέχνης ως πιθανού αξιόλογου μέσου για την ενδυνάμωση του κοινωνικού χώρου.

Ο όρος «συλλογικές καλλιτεχνικές πρακτικές» ή «συλλογικές πρακτικές τέχνης» αναφέρεται σε οργανωμένες, ανοιχτές από άποψη προσβασιμότητας διαδικασίες, που κινούνται στο φάσμα της τέχνης, λαμβάνουν χώρα σε κοινή θέα, βασίζονται στην από κοινού δημιουργία, και δεν περιορίζονται στους καλλιτέχνες, αλλά επεκτείνονται ώστε να συμπεριλάβουν κάθε ενδιαφερόμενο.

Οι αλλαγές που επέφερε στις κοινωνίες η μηχανοποίηση της παραγωγής, με επακόλουθες συνέπειες το όραμα της οικονομικής ανάπτυξης, την αναζήτηση του κέρδους, τη διαφήμιση, την αφθονία, τον καταναλωτισμό, τους ταχείς ρυθμούς της καθημερινότητας και, εν τέλει, τον ατομισμό, έχουν επηρεάσει τόσο τον δημόσιο χώρο όσο και τον δημόσιο βίο, οδηγώντας στην έκπτωση της αξίας της κοινής ζωής που οφείλει να εκφράζεται στον δημόσιο χώρο.

Οι συλλογικές πρακτικές τέχνης μπορούν να λειτουργήσουν ως παράγοντες εξισορρόπησης του φαινομένου αυτού, καλλιεργώντας το αντίθετο παράδειγμα. Προκειμένου να γίνει περισσότερο κατανοητή η φύση των πρακτικών αυτών, είναι σκόπιμο να ιδωθούν ως μέρος της συνεχιζόμενης ιστορικής και θεωρητικής εξέλιξης της καλλιτεχνικής έκφρασης.

Οι συλλογικές καλλιτεχνικές πρακτικές εντάσσονται στο εννοιολογικό πλαίσιο της σύγχρονης τέχνης, και πιο συγκεκριμένα στο φάσμα του Νέου Είδους Δημόσιας Τέχνης και της κοινωνικά εμπλεκόμενης τέχνης.

Anthropometries of the Blue Period, Yves Klein (1960) Πηγή: snippetofhisto-ry.wordpress.com

Η σύγχρονη τέχνη χαρακτηρίζεται από την απομάκρυνση από τα αντικείμενα ως έργα τέχνης, και αποδίδει αισθητική αξία στη σύλληψη και τις διαδικασίες, γι'αυτό και η **δράση** των σωμάτων αποκτά βαρύτητα. Παράλληλα, το ενδιαφέρον της καλλιτεχνικής δημιουργίας στρέφεται προς το συγκείμενο (Heinich 2015), δηλαδή προς το πλαίσιο υλοποίησης του έργου, τους αποδέκτες και τον τόπο, δίνοντας έμφαση στην **αλληλεπίδραση** με το περιβάλλον, κοινωνικό ή υλικό, η οποία εκφράζεται μέσα από τη στροφή της τέχνης προς την πόλη και την καθημερινότητα, από άποψη προσβασιμότητας, θεματολογίας, μορφής και αισθητικής.

Έτσι, η πορεία της σύγχρονης τέχνης περνά από μορφές όπως τα «γεγονότα» (events), τα «συμβάντα» (happenings) και η performance, φθάνοντας μέχρι το Νέο Είδος Δημόσιας Τέχνης, την κοινωνικά εμπλεκόμενη τέχνη, τη σχεσιακή αισθητική κ.ά.

Στιγμιότυπο από την ανοιχτή συνάντηση που οργάνωσε η καλλιτεχνική ομάδα Broken City Lab και την εγκατάσταση που τη συνόδευσε. City Counseling (Session #1), Broken City Lab, 2011
Πηγή: brokencitylab.org

Ο όρος «Νέο Είδος Δημόσιας Τέχνης» προτάθηκε το 1995 από τη Suzanne Lacy για να περιγράψει τις **διευρυμένες πρακτικές** που έχουν έντονο κοινωνικό χαρακτήρα, απευθυνόμενες σε ένα ευρύ και ετερογενές κοινό, με θεματικές που πηγάζουν από τις καθημερινές συνθήκες ζωής και επιχειρούν μέσω της τοπικής τους κλίμακας να επανασυνδέσουν τα άτομα μεταξύ τους και με τον τόπο τους. Η νέα δημόσια τέχνη θεμελιώνεται σε διαδικασίες κοινής δράσης, με αποτέλεσμα να έχει συχνά εφήμερο χαρακτήρα, ενώ συχνά υιοθετεί και κριτική στάση απέναντι σε πολιτικές επιλογές (Miles 1997).

Οι συλλογικές καλλιτεχνικές πρακτικές, όπως προσεγγίζονται στην εργασία αυτή, κινούνται σε αυτό το πλαίσιο, χωρίς ωστόσο να αποτελούν διακριτή κατηγορία τέχνης, και περιγράφουν το σύνολο των πρακτικών που συγκεράζουν τρεις βασικές ποιότητες: τη συνεργασία διαφορετικών ατόμων τα οποία σχηματίζουν μια εφήμερη κοινότητα, τη δραστηριοποίηση στον δημόσιο χώρο με την εγγενή δυναμική της, και την ποιητική φύση των σύγχρονων πρακτικών τέχνης.

Ταυτόχρονο κούρδισμα μουσικών οργάνων στον δημόσιο χώρο Tuning In – the neighborhood, TAAK, 2019
Πηγή: taak.me

- Συλλογικότητα -

Πρώτο χαρακτηριστικό των συλλογικών πρακτικών τέχνης είναι η συλλογικότητα που προκύπτει από την **κοινή δημιουργία**.

Στις συλλογικές καλλιτεχνικές πρακτικές τα άτομα δημιουργούν **«από κοινού»** και, καθώς δεσμεύονται σε μια κοινή δραστηριότητα, μοιράζονται χρόνο και χώρο και δημιουργούν ένα δυναμικό πεδίο αλληλεπίδρασης στο παρόν, σχηματίζοντας εφήμερες και ανοιχτές κοινότητες, δηλαδή ομάδες ατόμων που συνδέονται γύρω από την έννοια του κοινού.

Οι κοινότητες αυτές αντλούν την ουσία τους τόσο από την αλληλεπίδραση στο παρόν τη στιγμή της συμμετοχής και της επικοινωνίας, όσο και από τον συνεχή διάλογο, τη διαφωνία και τη διαπραγμάτευση.

Τέτοιες συνθήκες, οι οποίες επιτρέπουν την έκφραση του διαφορετικού, μπορούν να λειτουργήσουν ως ήπια πεδία έκθεσης στο άγνωστο και εξερεύνησης του διαφορετικού, διευκολύνοντας τη μετάβαση από την ιδιωτικότητα στη δημόσια υπόσταση των ατόμων.

Η συλλογικότητα αυτού του είδους μπορεί είτε να αναπτυχθεί στο πλαίσιο μιας συγκεκριμένης ετερογενούς ομάδας ατόμων, είτε να προκύψει αυθόρμητα με την προγραμματισμένη ή απρογραμμάτιστη εμπλοκή του κοινού, όταν η δημιουργική διαδικασία μεταφερθεί στην πόλη, γεγονός που οδηγεί στη δεύτερη ποιότητα των συλλογικών καλλιτεχνικών πρακτικών, τη δραστηριοποίηση στον δημόσιο χώρο.

Παράδειγμα παθητικής αλληλεπίδρασης Gehl, J. (2013) Η Ζωή ανάμεσα στα κτήρια. Χρησιμοποιώντας τον δημόσιο χώρο. Μετάφραση: Κατσαβουνίδου, Γ. Ταράνη, Π. Βόλος: Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Θεσσαλίας

- Δραστηριοποίηση στον δημόσιο χώρο/πρακτική -

Ο δημόσιος χώρος αποτελεί τόσο το σκηνικό όσο και τη ζωντανή σκηνή όπου εκτυλίσσονται οι δραστηριότητες, οι οποίες συγκροτούν και δίνουν υπόσταση στην κοινωνία, ακριβώς επειδή δημιουργούν σχέσεις και αλληλεπιδράσεις μεταξύ των ατόμων.

Ο δημόσιος χώρος προσφέρει πρωτίστως οπτικές σχέσεις, και επομένως **δημοσιότητα**.

Η δυνατότητα οπτικών σχέσεων που προσφέρει ο δημόσιος χώρος αποτελεί, σε πρώτο επίπεδο, ευκαιρία για παθητική αλληλεπίδραση με το περιβάλλον, όταν το άτομο απλώς βρίσκεται στον χώρο και παρακολουθεί χωρίς να συμμετέχει στο σκηνικό που εκτυλίσσεται μπροστά του. Αυτό του επιτρέπει να έχει χαλαρή επαφή με το περιβάλλον, η οποία όμως δημιουργεί την αίσθηση του **«ανήκειν»** στην κοινωνική πραγματικότητα.

Η απλή παρουσία στον χώρο μπορεί, σε δεύτερο επίπεδο, να οδηγήσει στην ενεργητική αλληλεπίδραση με το περιβάλλον, ενθαρρύνοντας την ανάμειξη στις δραστηριότητες, καθώς μέσα από το παράδειγμα των άλλων έρχεται κανείς σε επαφή με νέα ερεθίσματα, προβληματισμούς και ιδέες και παρακινείται για δράση (Gehl 2013).

Συλλογική αποκατάσταση ενός εγκαταλελειμμένου καϊκιού. Wrecked! On the Intertidal Zone. Graveyard of Lost Species, YoHa and Critical Art Ensemble, 2015 Πηγή: Final Mud Day (2018) Directed by Alistair Oldham [Short Film]. London. Graveyard of Lost Species, YoHa and Critical Art Ensemble, 2015, photo: Simon Fowler artscatalyst.org

- Τέχνη -

Τρίτο και τελευταίο βασικό χαρακτηριστικό των συλλογικών καλλιτεχνικών πρακτικών αποτελεί η ποιητική, κυριολεκτικά και μεταφορικά, φύση της τέχνης.

Η τέχνη συνιστά **ποιητική πράξη**, έννοια με διττή σημασία. Από τη μία, πρόκειται για δημιουργική πράξη με την κυριολεκτική έννοια της λέξης, δηλαδή για μια πράξη όπου παράγεται έργο. Από την άλλη, η ποιητική πράξη είναι μια πράξη που τροφοδοτείται από -αλλά και εμπεριέχει- συσχετισμούς και συνειρμούς που ξεπερνούν τη λογική και εισχωρούν στη σφαίρα της φαντασίας και της επινόησης, ανατρέποντας το συνηθισμένο και εγκαθιστώντας νέα νοήματα και προσεγγίσεις (Huizinga 1980).

Όταν η τέχνη λαμβάνει χώρα στην πόλη με τη μορφή πρακτικών, ενσωματώνοντας στοιχεία εφευρετικότητας και δημιουργικότητας, εμπλουτίζει την καθημερινή εμπειρία προσφέροντας ερεθίσματα. Οι καλλιτεχνικές πρακτικές αποτελούν πολύπλευρες δραστηριότητες, οι οποίες συνδυάζουν τη δράση, την παρατήρηση, τη συμμετοχή, την κοινωνικοποίηση και, γιατί όχι, τη διασκέδαση, και προκαλούν αισθήματα περιέργειας και μέθεξης. Ως τέτοιες, δίνουν ζωή στον δημόσιο χώρο και τον δημόσιο βίο, ενώ παράλληλα ενθαρρύνουν τον προβληματισμό και την αμφισβήτηση, μέσω της θεματολογίας τους και της αποκάλυψης κρυφών ή παραμελημένων δυνατοτήτων και προοπτικών.

Κλείνοντας, η τέχνη αποτελεί μέσο έκφρασης και συσχέτισης με τον κόσμο, και οι συλλογικές πρακτικές τέχνης επεκτείνουν τη σχέση αυτή και τις σκέψεις που τη συνοδεύουν πέραν του ατομικού πεδίου, στο επίπεδο της κοινωνίας. Εν μέρει, όλες οι μορφές τέχνης αναλαμβάνουν αυτή τη λειτουργία όταν δημοσιοποιούνται. Οι συλλογικές πρακτικές τέχνης, όμως, επιτρέπουν τη ζωντανή ανάμειξη στο παρόν, επενδύοντας στην κινητοποίηση και την κοινή εμπειρία και λειτουργώντας ως μοχλοί για μια συνεκτική και μακροπρόθεσμα βιώσιμη κοινωνία.

Διαβάστε όλη την εργασία εδώ.

Αναφορές:

Heinich, N. (2015) Το παράδειγμα της σύγχρονης τέχνης. Δομές μιας καλλιτεχνικής επανάστασης. Μετάφραση από τα γαλλικά - επιμέλεια Βασιλείου, Κ. Αθήνα: Πλέθρον.
Miles, M. (1997) Art, Space, and the City. Public art and urban futures. London, New York: Routledge.
Gehl, J. (2013) Η Ζωή ανάμεσα στα κτήρια. Χρησιμοποιώντας το δημόσιο χώρο. Μετάφραση: Κατσαβουνίδου, Γ. Ταράνη, Π. Βόλος: Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Θεσσαλίας.
Huizinga, J. (1980) Homo Ludens. A study of the play-element in culture. London, Boston & Henley: Routledge & Kegan Paul.